

A könyvvizsgálat minőségbiztosításának nemzetközi és hazai vonatkozásai

Dr. Borzán Anita

Egyetemi docens, Budapesti Gazdasági Egyetem Pénzügyi és Számviteli Kar
Borzán.Anita@uni-bge.hu

Dr. Szekeres Bernadett

Főiskolai docens, Budapesti Gazdasági Egyetem Pénzügyi és Számviteli Kar
Szekeres.Bernadett@uni-bge.hu

Abstract: Napjainkban a könyvvizsgálati munka minőségbiztosításának fontosságát és folyamatos fejlődését tapasztalhatjuk. A pénzügyi beszámoló könyvvizsgálata bizonyosságot ad a befektetők és a tőkepiacok által használt információkról. Ez egy közérdekű felelősség, amelyet a könyvvizsgálati szakembereinek is nagyon komolyan kell vennie. Az elmúlt évek botrányainak hatására megrendült a társadalom bizalma a könyvvizsgálati szakma kapcsán. Természetesen a könyvvizsgálók felelőssége is felmerült. Ebből kifolyólag a minőségellenőrzésre is ráterelődött a figyelem. Tanulmányunkban a könyvvizsgálat minőségellenőrzési rendszerét, hazai szabályozását, valamint annak változását vizsgáljuk. Ezt követően a Magyar Könyvvizsgálói Kamara és a Közfelügyeleti Hatóság szerepéről, az elmúlt évek tapasztalatairól nyújtunk áttekintést.

Kulcsszavak: minőségellenőrzés, minőségbiztosítás, könyvvizsgálat

1 Bevezetés

Az elmúlt években a nemzetközi és hazai vállalati és könyvvizsgálati botrányok még inkább felhívták a figyelmet a könyvvizsgálat fontosságára, így a könyvvizsgáló személyének függetlensége, a könyvvizsgálati munka minősége ismét központi kérdéssé vált. Egyrészt vállalatok, pénzügyi intézmények mentek csődbe, másrészt a könyvvizsgálói szakma hírneve és a társadalom könyvvizsgálatba vetett bizalma is megingott. A botrányok óta eltelt években folyamatosak a szakmai konferenciák, egyeztetések, valamint standardok, törvények és irányelvek kerülnek újragondolásra, hiszen a legfontosabb cél a bizalom visszaszerzése. A könyvvizsgálói szakmát ért vádak kivédése csak egy megfelelően kialakított minőségbiztosítási rendszer segítségével lehetséges.

Kutatómunkánk során a könyvvizsgálat minőségbiztosítási rendszerének célját, szükségességét, fontosságát, kulcsfontosságú szerepét és gyakorlati megvalósulását vizsgáljuk.

2 Minőségellenőrzés a hazai botrányok tükrében

2015 februárjában robbant ki minden idők talán legnagyobb hazai brókerbotránya, amely a Buda-Cash Brókerház több ezer ügyfelét érintette és ahol súlyos visszaélésekre utaló információk derültek ki. Ezt követően az MNB vizsgálata feltárta, hogy a Hungária Értékpapír Zrt.-nél merültek fel problémák, ezzel továbbromlott a hazai brókerpiac megítélése.¹A Buda-Cash Brókerház Zrt. és a Hungária Értékpapír Zrt. után az MNB a Quaestor Értékpapír Zrt. tevékenységi engedélyét is felfüggesztette, ugyanis kiderült, hogy a csoport által kibocsátott és a brókercége által forgalmazott kötvények egy része fiktív volt.²

Mindhárom esetben felmerült a könyvvizsgáló felelőssége, esetleges mulasztása. Számos befektető, akik eddig megbíztak a pénzügyi intézményekben, elvesztették megtakarításaikat és a könyvvizsgálói szakmába vetett bizalom is megrendült. Mindezek eredményeként az NGM szigorúbb szabályokat kezdeményezett, illetve a közfelügyeleti hatóság ellenőrizte az érintett könyvvizsgálókat. Vizsgálatuk során arra megállapításra jutottak, hogy valóban hibáztak a brókercégekben érintett könyvvizsgálók, mert nem az előírások szerint mérték fel a brókercégekre jellemző kockázatokat és a folyamatokba épített kontrollokat, illetve a kontrollok hatékonyságát sem vizsgálták meg. Emellett a könyvvizsgálók nem minden esetben rendelkeztek megfelelő szakmai képzettséggel a bonyolult informatikai rendszerek ellenőrzéséhez, mégsem vették igénybe egy szakértő hozzáértését.

Összességében a hazai életben a Buda-Cash Brókerház, a Quaestor Értékpapír Zrt. és a Hungária Értékpapír Zrt. tevékenységeihez kapcsolódó botrányok jelentős, körülbelül 100 milliárd forintnak megfelelő kárt okoztak az ügyfeleknek, s további gazdasági bűncselekményeket is magukkal vonzottak, mint például a sikkasztás, a hűtlen kezelés vagy a pénzmosás. Mindezeknek az is a következménye, hogy a hangsúly még inkább a könyvvizsgálati minőségellenőrzés fontosságára terelődött, ugyanis a befektetők elveszett bizalmát, megbízhatóságát vissza kell szerezni.

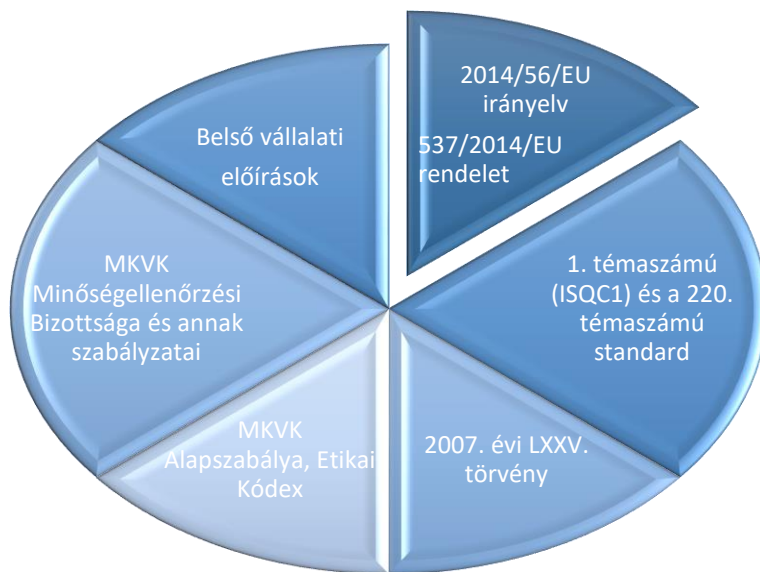
3 Könyvvizsgálatot érintő jogszabályi változások

Mind a nemzetközi, mind a hazai könyvvizsgálattal kapcsolatos törvényekben jelentős szerepet kap a minőségbiztosítás szabályozása. Jelenleg az uniós

1 http://www.portfolio.hu/users/elofizetes_info.php?t=cikk&i=211064

2 http://www.portfolio.hu/users/elofizetes_info.php?t=cikk&i=211226

irányelvek, rendelet, könyvvizsgálati standardok mellett hazánkban számos egyéb törvény, jogszabály írja elő a könyvvizsgálat minőségbiztosítását (1. ábra).

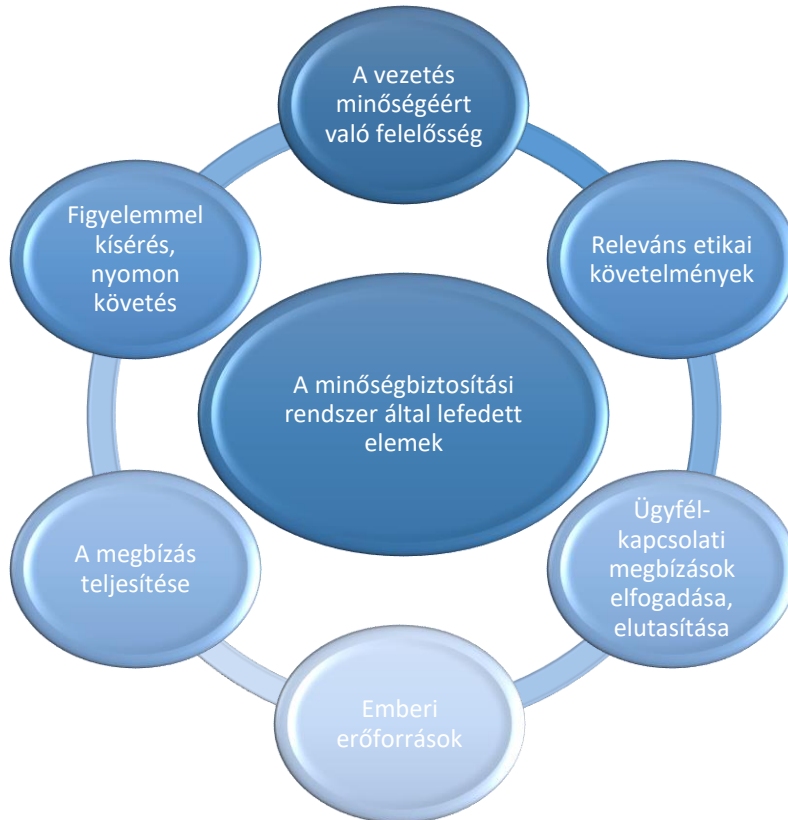
1. ábra:

A könyvvizsgálat minőségbiztosítására vonatkozó szabályok

Forrás: Saját szerkesztés, bemutatott jogszabályok, előírások alapjára

A könyvvizsgálat minőségbiztosítását a Magyar Könyvvizsgálói Kamaráról, a könyvvizsgálói tevékenységről, valamint a könyvvizsgálói közfelügyeletről szóló 2007. évi LXXV. törvény szabályozza, amelyben a 2014/56/EU irányelv előírásai is beépítésre kerültek. Az irányelv mellett az 537/2014/EU rendelet közvetlenül alkalmazandó, de előírásai csak a közérdeklődésre számot tartó gazdálkodók könyvvizsgálatára vonatkoznak. Az irányelvek és a rendelet mellett a teljes könyvvizsgálati szakmát lefedő standardok (International Standardson Accounting) közül a könyvvizsgálati munka minőségellenőrzése szempontjából három standard releváns. Az első az ISQC1, amely minden könyvvizsgálati munkára kiterjed, ezért nevezik alapstandardnak. Célja, hogy egy olyan minőségbiztosítási rendszer létrehozását követelje meg, amely biztosítja a könyvvizsgálat szakma megbízhatóságát. Az alapstandard szerint a vállalat olyan minőségbiztosítási rendszert kell, hogy kiépítsen, amiből egyértelmű, hogy minden

feladat ellátásához elengedhetetlen a minőség biztosítása és a minőség meglétéért a vezetőség az elsőszámú felelős (2. ábra).

2. ábra:

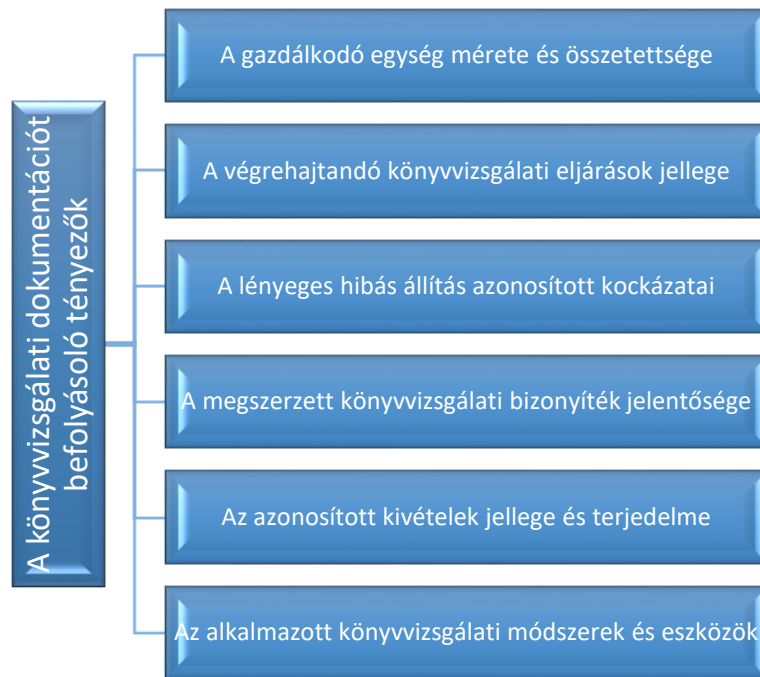
A minőségbiztosítási rendszer által lefedett elemek a vállalaton belül

Forrás: saját szerkesztés az ISQC1 standard alapján

A másik a 220. témaszámú a pénzügyi kimutatók könyvvizsgálatának minőségellenőrzésére vonatkozó standard. Ebben a standardban jelenik meg a könyvvizsgáló azon konkrét felelőssége, amely a pénzügyi kimutatók könyvvizsgálatával kapcsolatos, de a minőségellenőr személyének felelősségeire is kiterjed. A megbízás teljesítése során végig a könyvvizsgáló felelőssége, hogy az irányításáért, felügyeletéért és teljesítéséért feleljen, továbbá a könyvvizsgálói jelentés mindenkor megfelelő legyen.

A harmadik az előzőekben bemutatott könyvvizsgálói standardokhoz szorosan kapcsolódó a 230. témaszámú könyvvizsgálói dokumentáció standard, ugyanis a megfelelő dokumentáció elengedhetetlen a minőség biztosításához és bizonyításához. A könyvvizsgálói dokumentáció az elvégzett könyvvizsgálói

eljárásokat, a megszerzett releváns könyvvizsgálati bizonyítékokat és a könyvvizsgáló által levont következtetések nyilvántartását jelenti, amely lehetővé teszi a minőségellenőrzések és a külső vizsgálatok végrehajtását. A standard értelmében könyvvizsgálati dokumentáció formája, tartalma és terjedelme különböző tényezők függvénye (3. ábra).

3. ábra:

A könyvvizsgálati dokumentációt befolyásoló tényezők

Forrás: Saját szerkesztésű a 230. témaszámú standard alapján

4 A könyvvizsgálat minőségellenőrzési rendszere

A minőségellenőrzés hozzájárul a könyvvizsgálat színvonalának javításához, egyrészt a könyvvizsgálók és a könyvvizsgálói szakma érdekeit szolgálja, másrészt a piac összes szereplője, a könyvvizsgálói jelentések összes felhasználója számára bizalmat nyújtó intézmény. A felhasználók számára egy független könyvvizsgáló által aláírt beszámoló megbízható, valós információk forrását jelenti. Jövőbeli gazdasági döntéseiket ez alapján hozzák meg. Egy könyvvizsgáló minél magasabb minőségben végzi el a feladatát, annál megbízhatóbb az általa hitelesített beszámoló, és minél nagyobb a könyvvizsgálati bizonyosság annál kisebb a

kockázat. A minőségellenőrzés elsődleges célja annak biztosítása, hogy a társaság által vállalt megbízások kapcsán elvégzett valamennyi könyvvizsgálat, átvilágítás, és egyéb bizonyosságot nyújtó könyvvizsgálati szolgáltatás a vonatkozó szakmai előírásoknak és a jogi követelményeknek megfelelően készüljön.

4. ábra:

A könyvvizsgálat minőségellenőrzési rendszere

Forrás: Saját szerkesztés, bemutatott jogszabályok, előírások alapján

A könyvvizsgálat minőségellenőrzésének két részét különböztetjük meg: a cégek belső, standardok által szabályozott minőségbiztosítási rendszerét és a könyvvizsgálók külső minőségellenőrzési rendszerét (4. ábra). Az ellenőrzési terület alapján megkülönböztethetjük a könyvvizsgálók egyedi megbízásainak minőségellenőrzését, valamint a könyvvizsgáló társaság belső minőségellenőrzési rendszerének, annak szabályozottságának és a szabályok betartásának felülvizsgálatát.

A külső minőségellenőrzés egy szakmai testület által végzett ellenőrzés, melynek megbízható működése biztosítja, hogy a könyvvizsgálói szakmába vetett bizalom az egységes standardok betartása által tovább erősödjön, illetve a könyvvizsgálói munka minősége megfeleljen a társadalom elvárásainak. A külső minőségellenőrzésnek három alrendszere létezik: a monitoring rendszer, a társvizsgálati rendszer (Peer Review) és ezek ötvözeteként a vegyes rendszer.

A monitoring rendszer esetében a minőségvizsgálatot az adott ország szakmai szervezetének főállású alkalmazottai hajtják végre. A szakmai szervezet felel ennek a rendszernek a megfelelő működtetéséért, hogy ki, kit és mikor vizsgál, illetve magának a minőségellenőrzésnek a lefolytatásáért is.

A tárvizsgálati módszer alkalmazásakor a minőségvizsgálók azonos szinten lévő, az ellenőrzés lefolytatásához szükséges szakmai képesítéssel rendelkező könyvvizsgálók. A tárvizsgálati rendszer esetében a külső szakmai szervezet csak ellenőrzi, hogy adott időközönként a vizsgálatok lefolytatásra kerültek-e.

A harmadik, vegyes módszer a monitoring és a tárvizsgálati rendszer valamilyen ötvözésén alapul. A rendszer megőrzi a monitoring rendszer előnyeit, de legfőképpen a tárvizsgálati módszerre épül. Magyarországon felépített minőségellenőrzési módszer is ezen az alapon nyugszik (Szekeres, B., 2007).³

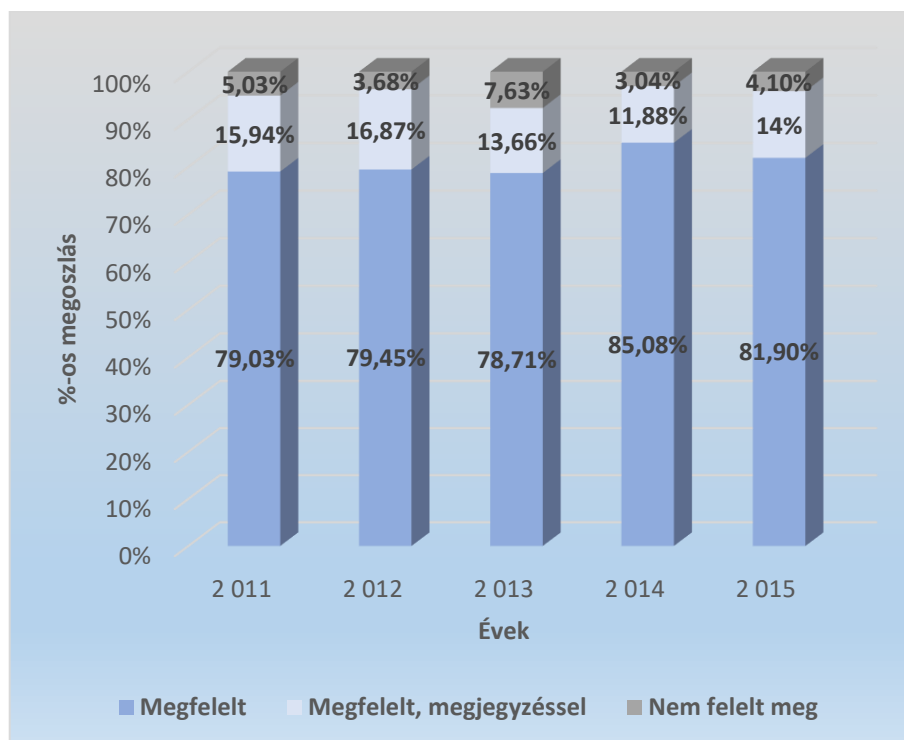
5 A magyar minőségbiztosítás rendszere

A hazai könyvvizsgálók minőségellenőrzését 2013-ig kizárólag a Magyar Könyvvizsgálói Kamara végezte, de a kamarai törvény 2013. július 1-jei módosítása következtében a közérdeklődésre számot tartó gazdálkodókat a Közfelügyeleti Hatóság, míg az egyéb kategóriába eső gazdálkodók csoportját a Kamara ellenőrzi. A hatósági vizsgálatot három évente, a kamarai ellenőrzést hat évente kell kötelezően lefolytatni, de természetesen mindkét esetben lehetőség van további vizsgálat elrendelésére. Az átalakítás megszüntette az összeférhetlenséget és szervezeti összefonódásokat, mert külön szervezet foglalkozik a gazdasági szempontból jelentős közérdeklődésre számot tartó vállalatok és az egyéb gazdálkodó egységek ellenőrzésével.

A kamarai minőségbiztosítás

A Magyar Könyvvizsgáló Kamara minőségbiztosítási rendszere a Minőségellenőrzési Bizottság Szervezeti és Működési Szabályzata alapján működik. A kamarai minőségellenőrzések feladata, a társaságok minőségellenőrzési rendszerének vizsgálata, egyes megbízások, könyvvizsgálati munkák minőségellenőrzése. A Kamara honlapján minden évben közzéteszi a végrehajtott minőségellenőrzések értékelésének eredményét. Elsőként a 2011-2015. évi egyedi megbízások minőségellenőrzésének számszerű eredményeit ismertetjük (5. ábra).

3 Szekeres Bernadett: A könyvvizsgálat nemzetközi és hazai minőségbiztosítása a minőségmenedzsment-rendszerek tükrében (Doktori értekezés, 2007)

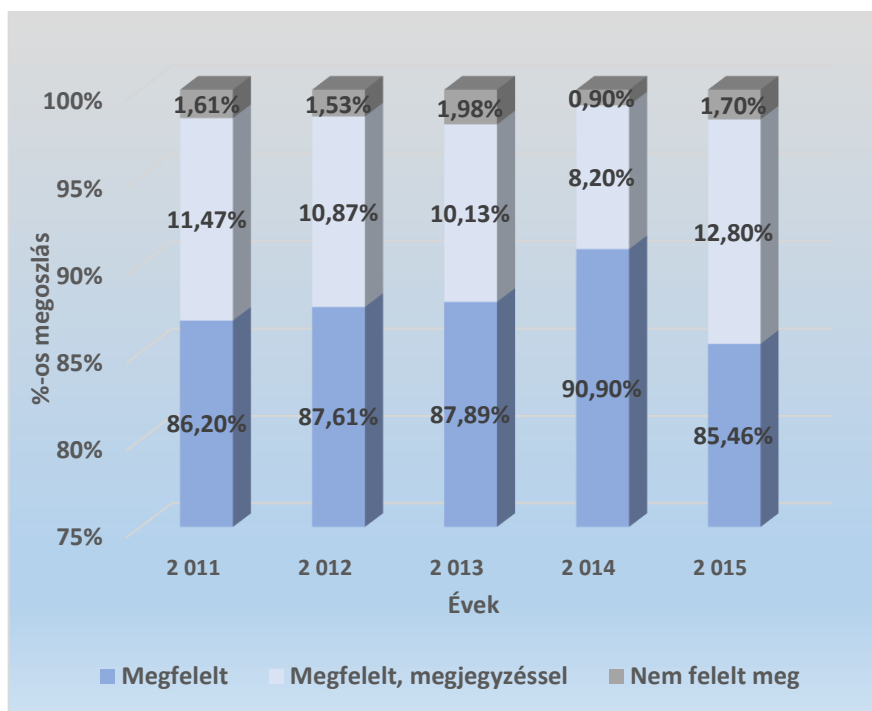
5. ábra

Az egyedi megbízások minőségellenőrzésének eredményei

Forrás: Saját szerkesztés a Magyar Könyvvizsgálói Kamara oldalán közzétett beszámolók alapján

2015-ben a „megfelelt, megjegyzéssel” kategóriába az ellenőrzöttek 14%-a jutott, ami 2014-es évhez képest 17,85%-os növekedést jelent. „Nem felelt meg” minősítést az ellenőrzöttek 4,1 %-a kapott, az előző évben ez az arány 3,04 % volt, itt 34%-os növekedés tapasztalható. Az ellenőrök több területen észlelték hanyagságot, a megbízás elfogadásától a tervezésen, a könyvvizsgálói bizonyítékok összegyűjtésén és a kiválasztott területeken keresztül a jelentés készítéséig.

Az egyedi megbízások után a 2011-2015. évi belső minőségellenőrzési rendszerek vizsgálatának számszerű eredményeit mutatjuk be (6. ábra).

6. ábra:

Belső minőségellenőrzési rendszer ellenőrzésének eredményei

Forrás: Saját szerkesztés a Magyar Könyvvizsgálói Kamara oldalán közzétett beszámolók

Az elmúlt évek vizsgálatait alapján azt volt az általános tapasztalat, hogy a könyvvizsgálók többnyire rendelkeztek szabályzatokkal, melyek tartalma és terjedelme megfelelt a könyvvizsgáló működési jellemzőinek a helyi sajátosságok figyelembe vételével.

Összességében azt mondhatjuk, hogy pozitív tendencia figyelhető meg a kamarai ellenőrzések esetében, annak ellenére, hogy a 2014-es évhez képest egy kismértékű visszaesés tapasztalható. A „nem felelt meg” minősítés nem jelentős mértékű sem az egyedi megbízások, sem a belső minőségellenőrzési rendszer minőségvizsgálatánál.

A Közfelügyeleti Hatóság minőségellenőrzése

A hatósági minőségellenőrzés során vizsgálni és értékelni kell, hogy a közérdeklődésre számot tartó gazdálkodók könyvvizsgálatát végző könyvvizsgáló cégek minőségellenőrzési rendszerei biztosítják-e, hogy a könyvvizsgáló cég és a munkatársak tevékenysége megfelel a szakmai standardoknak és a vonatkozó jogi és szabályozási előírásoknak. A vizsgálat ezen cégek belső minőségellenőrzési

rendszerének, valamint a könyvvizsgálók egyes kiválasztott egyedi megbízásainak ellenőrzését foglalja magába.

A közfelügyeleti hatóságnak 2015. évben is kiemelt feladata volt a közérdeklődésre számot tartó gazdálkodók könyvvizsgálatát ellátó kamarai tag könyvvizsgálók, illetve könyvvizsgáló cégek – éves minőségellenőrzési terven alapuló – minőségellenőrzési eljárásainak lefolytatása.

Az egyedi megbízások minőségellenőrzésének tapasztalatait foglalja össze az 1. táblázat.

Minőségellenőrzések során elért eredmények	2013		2014		2015	
	Fő	%	Fő	%	Fő	%
Megfelelt	31	82%	10	56%	10	50%
Megfelelt, megjegyzéssel	3	8%	1	6%	2	10%
Nem felelt meg	4	11%	7	39%	8	40%
Összesen	38	100%	18	100%	20	100%

1. táblázat:

Az egyedi megbízások minőségellenőrzésének eredményei

Forrás: Saját szerkesztés a könyvvizsgálói közfelügyeleti hatóság beszámolóí alapján

A 2015-ös eredmények nem térnek el jelentősen az előző évi adatoktól. Az egyedi megbízások minőségellenőrzése során feltárt hiányosságok:

- A könyvvizsgálók úgy vállalták el az IFRS-ek alapján összeállított beszámolóik könyvvizsgálatát, hogy a szakértelem és tapasztalat hiányzott,
- A standardok előírása ellenére a független minőségvizsgáló hiányzott,
- Túl alacsony könyvvizsgálói megbízási díjjal szerződtek sok esetben, amely egyértelműen nem biztosítja a minőségi könyvvizsgálatot,
- Szakmai szkepticizmus hiánya, csalási kockázattal érintett területek hiányos vizsgálata,
- Ellenőrző listák automatikus pipálása alátámasztó dokumentumok nélkül,
- Kontroll alapú könyvvizsgálat teljes hiánya,
- A könyvvizsgálati munka tervezése és végrehajtása között nincs összhang,
- Könyvvizsgálati dokumentáció hiánya,
- Könyvvizsgálati szoftverekre való túlzott támaszkodás,
- Független könyvvizsgálói jelentések tartalma nem volt mindig megfelelő.

A cégszintű ellenőrzések tapasztalatait tartalmazza a 2. táblázat.

Könyvvizsgáló cég	2013	2014	2015
-------------------	------	------	------

	Fő	%	Fő	%	Fő	%
Megfelelt	15	79%	4	50%	4	80%
Megfelelt, megjegyzéssel	3	16%	1	13%	0	0%
Nem felelt meg	1	5%	3	38%	1	20%
Összesen	19	100%	8	100%	5	100%

2. táblázat:

Könyvvizsgáló cégek ellenőrzésének eredménye

Forrás: Saját szerkesztés a könyvvizsgálói közfelügyeleti hatóság beszámolója alapján

A cégszintű ellenőrzés – tekintettel az előírt hároméves ciklusidőre –öt könyvvizsgáló cégnél volt esedékes 2015-ben. Ezen könyvvizsgáló társaságok közül négy „megfelelt” minősítést, egy könyvvizsgáló cég pedig „nem felelt meg” minősítést kapott. A hatóság a következő hiányosságokat tapasztalta:

- A belső minőségellenőrök (EQCR) által terhelt minimális óraszám, mely nem tükrözi reálisan az általuk elvégzett munkát.
- Jellemzően a kisebb cégek esetében a minőségellenőrzési szabályzat nem aktualizált.
- A szabályzat nem tartalmaz kellő részletezést a minőségellenőr alkalmasságára vonatkozóan.
- Az előző könyvvizsgálóval való kapcsolatfelvételt igazoló dokumentáció hiányzik.
- Előfordul, hogy a cég függetlenségi szabályokat veszélyeztető, a könyvvizsgálói szolgáltatás mellett egyéb szakmai szolgáltatást is nyújt.
- Azoknál a szoftvereknél, amelyek nem tartalmaznak archiválási funkciót, nem lehetett megállapítani, hogy a dokumentáció véglegesítése a jelentés kiadását követően előírt határidőre megtörtént-e.
- Egy adott megbízáson dolgozó kollegák nem részesültek a megfelelő szakmai továbbképzésben.
- A kisebb könyvvizsgáló társaságok nem rendelkeztek megfelelően kidolgozott adatbiztonsági szabállyal.⁴

Összességében negatív tendenciát mutatnak az elemzések, főleg az egyedi megbízások minőségellenőrzésénél, komoly hiányosságok és problémák vannak. Bár a cégszintű vizsgálatoknál javuló tendenciát láthatunk, ennek ellenére mégis magas még a „nem megfelelőek” aránya. A feltárt hiányosságok javítására és kiküszöbölésre a Közfelügyelet az ellenőrzések megállapításait bemutató oktatással reagál.

⁴ Beszámoló a könyvvizsgálói közfelügyeleti hatóság 2015. évi tevékenységéről

6. Eredmények, tapasztalatok, jövőkép

Az elmúlt évek brókerbotrányai miatt ismét előtérbe került a könyvvizsgálók szakmai felelősségének, tárgyilagosságának és függetlenségének kérdésköre. A könyvvizsgálat minősége a társadalom közös érdeke, hozzáadott értéket jelent a befektetők számára. Tanulmányunk alapján megállapíthatjuk, hogy hazánkban az új európai uniós irányelv és rendelet előírásai alapján átalakításra került a könyvvizsgálat minőségellenőrzése, így a Könyvvizsgálói Közfelügyeleti Hatóság létrehozása és az azt megelőző rendszer alapjainak átformálása minőségbeli javulást eredményezett a minőségbiztosítási rendszer működésében. A minőségbiztosítási adatok tükrében a kamarai és a hatósági ellenőrzések megállapításai ellentétesek, de megállapításaikban hasonló hiányosságokra hívják fel a figyelmet. Napjaink könyvvizsgálói problémája olyan szigorúbb felügyelettel járó szabályozási csomag szükségességét hívta elő, melynek köszönhetően remélhetőleg a könyvvizsgálói szakmát ismét az értékteremtés, bizalom és üzleti morál fogalmakkal azonosíthatjuk majd.

Felhasznált irodalom:

- [1] 2000. évi C. törvény a számvitelről
- [2] 2007. évi LXXV. törvény a Magyar Könyvvizsgálói Kamaráról, a könyvvizsgálói tevékenységről, valamint a könyvvizsgálói közfelügyeletről
- [3] 2014/56/EU irányelv az éves és összevont (konszolidált) éves beszámolók jog szerinti könyvvizsgálatáról szóló 2006/43/EK irányelv módosításáról
- [4] 537/2014/EU rendelet a közérdeklődésre számot tartó gazdálkodó egységek jogszabályban előírt könyvvizsgálatára vonatkozó egyedi követelményekről és a 2005/909/EK bizottsági határozat hatályon kívül helyezéséről
- [5] 28/2013. (VI. 29.) NGM rendelet a könyvvizsgálói közfelügyeleti feladatokkal összefüggő tevékenységek szabályozásáról
- [6] Magyar Nemzeti Könyvvizsgálói Standardok (ISQC1, ISA 200, ISA 220, ISA 230, ISA 320, ISA 500)
- [7] A Magyar Könyvvizsgálói Kamara - Minőségellenőrzési Bizottságának Szervezeti és Működési Szabályzata - Hatályba lépés: 2013.07.01.
- [8] A Magyar Könyvvizsgálói Kamara alapszabálya - Hatályba lépés: 2008.01.01.
- [9] Magyar Könyvvizsgáló Kamara Minőségellenőrzési Módszertani Kézikönyve
- [10] Az MKVK minőségellenőrzéshez kapcsolódó segédletei

- [11] Magyar Könyvvizsgálói Kamara közzétett beszámoló
- [12] Beszámoló a könyvvizsgálói közfelügyeleti hatóság 2014. évi tevékenységéről
- [13] Beszámoló a könyvvizsgálói közfelügyeleti hatóság 2015. évi tevékenységéről
- [14] http://www.portfolio.hu/users/elfizetes_info.php?t=cikk&i=211064 - Ezt kell tudni az újabb brókerbotrány szereplőjéről!–letöltés: 2016.11.28.
- [15] http://www.portfolio.hu/users/elfizetes_info.php?t=cikk&i=211226 - Ők buknak nagyot a Quaestorral– letöltés: 2016.11.28.